

Egy latin nyelvű Lázár-dráma az OSZK Kézirattárában. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában a *Quart. Lat. 754* jelzet alatt egy latin nyelvű *Lázár-dráma* található. A Bibliában szereplő két Lázár története¹ – kiváltképp a szegény Lázáré és a Gazdag emberé (Lk 16,19–31) – évszázados hagyományokat teremtett a kora újkori európai irodalomban, és a történet egy önálló drámacsoport kiindulópontjává vált. A bibliai szegény Lázár alakja és sorsa prédikációs tárgyként is rendkívül népszerű volt a korszakban, maga Luther is felhasználta a kollektív moralizálás eszközeként egyik sermójában.²

Ez a nyugat-európai kulturális és irodalmi hagyomány hazánkban, habár nyomai fellelhetőek, mégsem fejtett ki számottevő hatást. A régi magyarországi irodalmi korpuszt tekintve csupán néhány olyan adatot találtam, amelyek a külföldi mintákhoz köthetőek:

1. A névtelen szerzőtől származó *Comico-Tragoedia* (1607–1646)³ három bibliai történet⁴ dramatizált változatát viszi színre, amelyet az erények és bűnök megszemélyesített küzdelmének,

¹ A Bibliában két Lázár is szerepel, és mindkettő történetéhez gazdag irodalmi, képzőművészeti és folklorikus utóélet társul. Kettőjük személye azonban mégsem azonos:

1. Betániai Lázár, akinek története János evangéliumában olvasható (Jn 11, 1–46), ennek értelmező ismertetését l.: BLUM, Edwin A., *János evangéliuma = A Biblia ismerete kommentársorozat V, (Bible Knowledge Commentary), Máté–János*, szerk. John. F. Walvoord, Roy B. Zuck, Bp., KIA, 1997, 438–442. – Mária és Magdolna testvére, akit halála után 4 nappal Jézus feltámasztott („suscitatio Lazari”, „Lazarus redivivus”).

Alakjáról részletesen l. Walter Puchner kiváló munkáját: PUCHNER, Walter, *Studien zum Kulturkontext der Liturgischen Szene, Lazarus und Judas als religiöse Volksfiguren in Bild und Brauch, Lied und Legende Südosteuropas I–II*, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1991, 17–59. (I.). Puchner (is) megjegyzi, hogy a két Lázár története gyakran kontaminálódott egymással, különösen a középkori francia kultúrából kiinduló égei-tengeri és más népek hagyományában (PUCHNER 1991, i. m. 17, 114).

2. Szegény Lázár, akinek története Lukács evangéliumában olvasható (Lk 16, 19–31), ennek értelmező ismertetését l. MARTIN, John A., *Lukács evangéliuma = A Biblia ismerete kommentársorozat VI. (Bible Knowledge Commentary), Máté–János*, szerk. John. F. Walvoord, Roy B. Zuck, Bp., KIA, 1997, 346–347. Ő a szegény és fekélyekkel teli, leprás Lázár, akinek sebeit csak a kutyák nyalogatják. Morzsalékért könyörög egy lakomázó Gazdag asztalánál, nála azonban nem talál meghallgatásra. Haláluk után Lázár Ábrahám kebelére, a mennyországba jut, a fősvény Gazdag viszont a pokolra, s szomját ugyanúgy nem enyhítheti Lázár egy csepp vízzel, ahogy a földön ő sem enyhítette Lázár éhségét. Cipruson a belpoklosok védőszentjeként tisztelik, s egész kultusza alakult ki. Az ő nevét viseli a Jeruzsálemi Szent Lázár lovagjai szerzetesrend is. Alakjáról lásd még: WIMMER, Otto, *Handbuch der Namen und Heiligen*, Innsbruck, Tyrolia Verlag, 1966; E. FEIGL, *Der militärische und hospitalische Orden der heiligen Lazaristen von Jerusalem, Memento*, Wien, Kanzleramt des Grosspriorates von Österreich des Ordre Militaire et Hospitalier de Saint-Lazare de Jerusalem, 1974.

² LUTHER, Martin, *Ain Sermon, Secundu[m] Lucam am 16. vo[n] dem verdampften reyche man, Un[d] des selige[n] armen Lazaro*, Kürztlich geprediget, [Augsburg], [1522] [VD16 L 6206].

³ *Comico-Tragoedia, conatans scenis quator quarum* 1. de Virtute et Vitio, 2. de Divite purpurato et Paupere Lazaro 3. de Milite scelerato 4. de Praefecto tyranno (agit), Várad, Szenczi Kerész Ábrahám, 1646. *RMK* I. 787b, Szttripszky I. 191, *Magyar Könyvszemle*, 1878, 272, FRAKNÓI Vilmos, *Könyvtárlábkban fölfedezett XVI. és XVII. századbeli magyar ősnymtatványok = Magyar Könyvszemle*, 1878, 251–302, itt: 272. *RMNy* 2157. Mikrofilmmásolata: OSZK FM2/2213.; Lőcse 1683, Brewer S. (36) lev.–8r., *RMK* I. 1305, és mikrofilmmásolata: FM 2/2309; Kolozsvár 1699, Misztótfalusi Kis M. (27///I lev., 1 fm.–8r.), *RMK* I. 1539., mikrofilmen: FM2/094. Modern kiadás:

a *Psychomachiának* az allegorikus kerete fog közre. A dráma második szcénája egyértelműen a bibliai Lázár-történet szüzséjéből felépülő nyugat-európai drámakör téma- és műfajcsoportjához tartozik. A mű *De divite purpurato et paupero Lazaro* jelenete voltaképpen a Lázár-drámák egy miniatürizált változatát nyújtja, amelynek az elsősorban tematikus jellegű, de a strukturális, motivikus, figurális és nyelvi-stilisztikai szinten is megfigyelhető szoros közelsége az európai párhuzamokkal vitathatatlan.⁵ Jól tükrözi e kapcsolat fontosságát a magyar szakirodalomban többször is előforduló *Lázár-dráma* terminus is, amely egy metonimikus megfeleltetésen alapulva, habár pontatlanul, de Lázár-drámaként azonosítja a *Comico-Tragoediát*.

2. Andreas Moldner *Geistliche Lieder* című művében szerepel egy bibliai verses história, *Vom reichen Mann und Lazaro* címmel (Brassó, 1543, *RMNY* 53). A szöveg mindössze négy oldal és nem más, mint a bibliai történet parafrázisa német nyelven Andreas Moldner által („*Es war einmal ein reicher man...*”). A műnek azonban a magyar *Comico-Tragoedia* második szcénájához vagy más Lázár-drámához nincsen köze.

3. Fauth Márk (†1617) soproni városi tanácsos⁶ egykori könyvtárának jegyzékében szerepel egy Lázárról szóló költemény, illetve komédia *Poemata et comoedia de Lazaro* címmel.⁷ A mű a jegyzék szerint Jonas Petrus Musaeus (Fleißmann) alkotása. *Musaeus* nürnbergi katolikus városi lelkész volt,⁸ Fauth Márk krónikája Musaeust isteni teológusnak, szónoknak, költőnek és zenésznek nevezi („*herrlichen Theologus, orator, poeta et musicus*”).⁹ A Lázárról szóló költemény vélhetően kéziratosszerű formában került Musaeustól Fauth Márkhoz, ám jelenleg lappang, így sajnos az sem tudható, hogy a Bibliában szereplő két Lázár közül melyikről szól Musaeus alkotása, valamint terjedelmi és egyéb információk sem állnak rendelkezésre.

Comico-Tragoedia, constans scenis quatuor... = *Régi Magyar Drámai Emlékek II.*, szerk. Kardos Tibor, Dömötör Tekla, Bp., Akadémiai, 1960, 43–103.

⁴ L. A gazdag ember és a szegény Lázár: Lk, 16,19–31; 2. a híres lator katona: Mt 27.; 3. a kegyetlen tisztartó ApCsel 22,30–24,26.

⁵ Erről részletesen l.: *A felekezetek közöttiség irodalmi játéktere a 15–17. században, A kora újkori európai irodalom latin és német nyelvű Lázár-drámáinak irodalmi és eszmetörténeti vizsgálata*, Az ELTE BTK Kari Kiválósági Ösztöndíja keretében végzett tudományos kutatást összegző tanulmány (2015), 82 oldal, itt: 44–50, 67.

⁶ A soproni származású Fauth (Fautor) Márk 1579 és 1584 között a wittenbergi egyetem hallgatója volt, majd 1590-től 1617-ig soproni városi tanácsos l. Wix Györgyné, P. VÁSÁRHELYI Judit, *Régi magyarországi szerzők (RMSz)*, 1. kötet, Bp., Országos Széchényi Könyvtár, 2008, 238).

⁷ *Lesestoffe in Westungarn / I*, Sopron (Odenburg) 1535–1721 / herausgegeben von Tibor Grüll et al., (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 18/1, in Verbindung mit Burgenländische Forschungen), Herausgegeben vom Burgenländischen Landesarchiv Sonderband XIII Szeged, Scriptorium KFT 1994, 17.

⁸ HEIMLER, Heinrich, SPIEGEL Friedrich, *Deutsches Luthertum in Ungarn*, Düsseldorf, Schmidt Verlag der Schles. Evangel. Zentralstelle, 1955, 1671.

⁹ *Die Chronic des Marx Faut und Melchior Klein (Faut Márk és Klein Menyhért krónikája) 1526–1616*, Hrsg. József László Kovács, Sopron, Eisenstadt, Soproni Levéltár, Amt der Burgenländischen Landesregierung, 1995, 175 l. (Sopron Város Történeti Forrásai, Quellen zur Geschichte der Stadt Odenburg, C sorozat, 1 = *Burgenländische Forschungen*, Sonderband 17, 39).

4. Klesch Dániel (1619–1697) szepességi származású evangélikus teológus és költő 1650 és 1659/60 között Sopronban volt conrector, illetve rector.¹⁰ Kezdetben világi tárgyú komédiákat írt Plautus és Terentius stílusában, majd Matthias Lang soproni plébános kérésére a vallásos témák felé fordult.¹¹ Ez alatt az idő alatt több bibliai témájú iskoladrámát is írt a gimnázium hallgatói számára.¹² Ezek közé tartozik a *Von dem Reichen Manne und Lazaro*,¹³ amely a Lukács evangéliumban olvasható történetnek a parafrázisa. A darabot bemutatták Nagyszebenben (1694) és Brassóban (1703) is,¹⁴ ami azt mutatja, hogy mindenképpen ismertnek és népszerűnek számíthatott a korszakban. Egyes vélemények szerint¹⁵ Klesch játéka a *Comico-Tragoedia* „hazai német változata”, ennek az állításnak azonban nincsen alapja. A két darabot csupán a megfelelő bibliai pretextus azonossága kapcsolhatja össze. Klesch Lázár-játékának keletkezését sokkal inkább a német minták befolyásolhatták. Klesch darabjai a burgenlandi népi színjátékok előképeiként szolgáltak, ezt tanúsítja két kézirat is. A rajkai színjátékgyűjtemény (Ragendorfer Spielhandschrift) 1775-ből tartalmaz egy *Die histuria von dem reichen man* című játékot, amelyet Georg Doltz jegyzett le 1773-ban.¹⁶ A kézirat egyik bejegyzése szerint ilyen előadásokat Rajkán már 1652-ben tartottak („welches in 1652 johr erstlich gehalten und ägiirt wart alhier zu Räggenderff”).¹⁷ Dr. Bernhard Zimmermann és Wilhelm Zimmermann felvilágosítása szerint a kéziratot apjuk 1944-ben hátrahagyta,¹⁸ a kézirat tehát jelenleg lappang,

¹⁰ SZABÓ András Péter, *Tobias Weiß poprádi evangélikus lelkész önéletírása* = *Lymbus*, 2011, 158–159.

¹¹ SCHANTL, Kurt A., *Literatur und literarisches Leben im Zeitalter der Renaissance und Reformation* = *Beiträge zu einer Literaturgeschichte des Burgenlandes*, I., hg. Helmut Stefan Milletich, Franz Forster, Sabine Milletich, Böhlau Verlag, Wien, 2009, 134–135.

¹² Vö. a *Die Siebenfältigen guten und vollkommenen Gaben Gottes* című munkájának előszavával: „von Isaac und Rebecka, von dem Jungen Tobia, von der Heldin Judith, von dem Keuschen Joseph, von der Enthauptung Johannes des Täuffers, von der Siegreichen Auferstehung Christi, von der Aufferweckung Lazari. Item von dem Reichen Manne und Lazaro... von den verlorenen Sohne Luc. XV. von dem ungerechneten Haushalter Luc. XVI. von dem unbarmherzigen Staats Richter und der bekümmert flehenden Wittwen”. – *Donorum Dei bonorum et perfectorum Sacer Septenarius*. Das ist: Die Siebenfältigen guten und vollkommenen Gaben Gottes....” Hall in Sachsen, gedruckt bey Melchior Oelschlegeln, 1676, 30.

¹³ VARGA Imre, *A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma*, Bp., a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadása, 1988, 318–319.

¹⁴ PUKÁNSZKY Béla, *A magyarországi német irodalom története*, Bp., kiadja a Budavári Tudományos Társaság, 1926, 343.

¹⁵ Ez szerepel Bálint Sándor *Ünnepi Kalendáriumában* (1989, 177) és a *Magyar Katolikus Lexikon* „Lázár” szócikkében is. Ezen források valamelyikéből vehette át az állítást Nagy Szilvia is: *Két csiksomlyói iskolai színjáték kritikai szövegkiadása és szöveg tudományi vizsgálata*, Doktori (PhD.) értekezés, Miskolci Egyetem, 2010, 68. Ennek azonban megglátásom szerint nincs alapja, az állítás nincsen alátámasztva és megindokolva egyik helyen sem.

¹⁶ SCHRÖER, Karl Julius, *Nachtrag zu den deutschen Weihnachtspielen aus Ungern*, Presburg, Wigand, 1858, 7–8; Dr. SCHMIDT, Leopold, *Das Volksschauspiel des Burgenlandes* = *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, 41(1936), 81–96, itt: 89.

¹⁷ Dr. SCHMIDT, Leopold, *Das Volksschauspiel des Burgenlandes* = *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, 41(1936), 81–96, itt: 86.

¹⁸ HARTMANN, Rudolf, *Das verschollene Liederbuch des Mathias Bors aus Taden* = *Festschrift für Karl Horak*, hg. Dr. Manfred Schneider, Innsbruck, Institut für Musikwissenschaft der Universität Innsbruck, 1980, 105–110, itt 110.

ám valószínűsíthetően Klesch játéka lehetett a forrása. Tudomásunk van egy Karl Horak által felfedezett és kiadott kéziratról is, amely egy szegény Lázár-játék előadásáról tudósít (*Vorstellung von dem armen Lazarus und dem reichen Prasser*).¹⁹ A fennmaradt kézirat lejegyzője Andreas Schneider (szül. Valla/Wallern, 1878. nov. 30.), aki a játékot 1895-ben írta le. Ennek a témának az ausztriai népi színjátszásban kevésbé volt hagyománya, ezért a dráma forrásaként valószínűsíthetően Klesch Lázár-játéka szolgálhatott, ám az sem kizárt, hogy valamely német Lázár-dráma áll a keletkezés hátterében.

Ezek az adatok a Lázár-drámakör komoly hazai jelenlétére tehát nem utalnak. Éppen ezért különös, hogy az OSZK Kézirattára őriz egy olyan latin nyelvű alkotást, amely már címe szerint is nagy valószínűséggel egészében a drámakör képviselőihez tartozik, mindemellett nem lappang, így a teljes szöveg is tanulmányozható. A kézirat vizsgálata mindenképpen fontos, hiszen egyrészt új adalékokkal szolgálhat mind a régi magyarországi, mind pedig az európai irodalom- és drámatörténethez, másrészt pedig rávilágíthat eddig feltáratlan kulturális és művelődéstörténeti folyamatoknak és kölcsönhatásoknak a mikéntjére.

A kézirat (*Quart. Lat. 754.*) a 16. századból származik; mérete 205 × 145 mm, terjedelme 82 fólió papírlap, szerepel rajta továbbá Jankovich Miklós könyvgyűjtő 1830-as bélyegzője. A szöveg barnás-fekete tintával íródott a lapokra, az íráskép tipográfiailag rendezett, a betűk szabályosak, csak kis szögben dőltek, a kézírás csupán enyhén cikornyás, díszítések csak az értelmileg-tartalmilag kitüntetett, elkülönített szövegrészeknél láthatók, például a szereplői apparátus felsorolásánál a „*Personae*” szó körül.

A kézirat teljes egészében latin nyelvű, a benne lejegyzett szöveg címe *Comoedia de Lazaro*, vagyis komédia Lázárról, amely a kézirat egy (ceruzás) bejegyzése szerint senarius-sorokban²⁰ van írva (*Comoediae versibus senariis concinnatae*). A kézirat egy önálló, a lejegyző saját szellemi termékének tűnő szövegnek a benyomását kelti, a 'comoedia' mellett a lapszéleken megjegyzések, esetleges javítások, kommentárjellegű vagy egyéb margináliák nem szerepelnek. Mindössze a főszövegtől elkülönülve a kézirat belső nyitó és záróoldalán található két rövid bejegyzés. Az előzéklapon lévő sorok egy bizonyos Augustinus Wiedemann nevét említik, akitől a kézirat származik (tehát aki annak szövegét írta: „frater Augustinus Widenman zur Ottenpoyrren scripsit hanc Comediam. Mementote ei pro uno Pater Noster.”), ez a kéz azonos a főszövegével. A hátlapon egy Leonhard Wiedemann név is felbukkan, ez azonban már egy későbbi, feltehetően 17. századi személy írása, a bejegyzés egy levél kezdetének tűnik, amelyben Augustinus Wiedemann frater üdvözlét küldi Leonhard apátnak: „Fr. Augustinus Reverendo in Christo et Religioso Abbati Leonhardo Widenmanno Ottenpeyrhensi Cenobii S. D.” A nevek előtt szereplő 'frater' és 'abbas' szavak elárulják, hogy egyházi személyekről van szó, ennél több információval azonban nem szolgálnak.

A rendelkezésre álló források alapján a kézirat írójáról, Augustin(us) Wiedemannról (Wideman) csupán annyit sikerült kideríteni, hogy plébános volt Stettenben (a Bodeni-tó mellett), és apát Wiblingenben. Wiblingenbe Petrus Negelin után került apátnak 1556-tól 1563-ig, majd ismét visszatért Stettenbe, ahol haláláig (1590) volt plébános.²¹ Leonhard(us) Wiedemannról már több adat akad:²² az ottobeureni sváb bencéskolostor egyik meghatározó apát-egyénisége volt, a kolostort

¹⁹ Vö. HORAK, Karl, *Burgenländische Volksschauspiele*, Wien, Leipzig, Luser Verlag, 1940, 333366.

²⁰ Jambikus trimeter.

²¹ *Das Nekrolog des Klosters Ochsenhausen von 1494*, hg. Braun, Johann W., Bigott, Boris, Stuttgart, Kohlhammer, 2010, 41.

²² *Große Bayerische Biographische Enzyklopädie*, Hg. Hans-Michael Körner, Bd. 3., K. G. Saur, München, 2005, 2098; *Geschichte Schwabens bis zum Ausgang des 18. Jahrhunderts* (Hand-

a melki reform szellemében vezette (1508–1546). Leonhardus tudományos és kulturális nyitottsága révén fontos szerepet játszott a kolostor fejlődésében, 1509-ben ugyanis kolostornyomdát alapított,²³ 1543-ban pedig bencés teológiai akadémiát. Azzal kapcsolatban, hogy miért szerepelhet a kéziratban együtt Leonhard és Augustinus Wiedemann neve, egyértelmű magyarázatot nem találtam.

A kézirat két művet tartalmaz, amelyek terjedelmileg meglehetősen aránytalanok egymáshoz képest. A 75. lapig a feltámasztott betániai Lázár történetét feldolgozó 'comoedia' olvasható. A darab a szereplő-felsorolást követően egy argumentummal folytatódik, majd a cselekményt egy prologus vezeti fel, ezt követi 5 actus, amely több szcénára oszlik, végül egy epilógussal zárul a mű. A kézirat hátralévő lapjai (75–82) egy 'historiá'-t tartalmaznak, ez azonban a Bibliában szereplő másik, szegény Lázárnak a történetéről szól. E másik mű egy példázat, amely a Lukács evangéliumi pretextus alapján tárja az olvasók elé a gazdag és a szegény Lázár paraboláját (*Historia de divite et de egeno Lazaro Lucae XVI. reddita...*).

A kéziratot forrásmegjelölést vagy bármiféle utalást, megjegyzést nem találtam, előzetes ismeretek nélkül a szöveg könnyen azt a benyomást kelti, mintha A. Wiedemann saját szerzőségű szövegét tartalmazná a kézirat. A szöveg azonban teljes egészében Johannes Sapidus *Anabion*jával azonosítható.

Johannes Sapidus [Witz] (1490–1561)²⁴ a korszak egyik neves elzászi humanista szerzője és tanára volt. Strasbourgi iskolai rektorsága alatt írta *Anabion, sive Lazarus redivivus...* című új és szent komédiáját (*Comoedia nova & sacra, Colonia : Gymnicus, 1539. – 47 Bl.*). A darabot arra az alkalomra készítette, hogy 1539-ben megnyílt az iskolának egy új épülete, és ekkor vitte színre diákjaival Lázár-dramáját.²⁵ A mű több kiadást is megért és más szerzőknek is dramatikus modellként szolgált, így például Heinrich Pantaleon *Philargyrusa* (1546) számára;²⁶ 1557-ben, Nürnbergben német nyelvű fordítását is kiadták (1557 Nürnberg bei Jo. Conr. Ulmer). Az *Anabion* 1540-es ki-

---

buch der bayerischen Geschichte Band III,2), hg. Andreas Kraus, München, C. H. Beck, 2001, 680; BERNHARD, Magnus, *Beschreibung des Klosters und der Kirche zu Ottobeuren*, Ganser, 1864.

²³ Vö. *Bibliotheca Ottenburana* = CORSTEN, Severin, DÜNNINGER, Eberhard, HOLTMEIER, Irmela, *Handbuch der historischen Buchbestände, Bayern I–R.*, Georg Olms Verlag AG, Hildesheim, 1996, 190–193.

²⁴ KNOD, Gustav, *Sapidus, Johannes* = *Allgemeine Deutsche Biographie*, 30(1890), 369–373; *Contemporaries of Erasmus, A Biographical Register of the Renaissance and Reformation*, 1–3., ed. Peter G. Bietenholz, Thomas Brian Deutscher, University of Toronto Press, 2003, 195–196.

²⁵ További adalék a (tágabban értett) Lázár-dramakörön belül meglévő irodalmi kölcsönhatásokhoz és kapcsolatokhoz, hogy Sapidus Lázár-dramája előképként szolgált több későbbi protestáns szerző számára is: Joachim Greff (1545), Jacob Funckelin (1552) és Anthonius Obernberger (1558) fő forrásként használta Sapidus *Anabion*ját, voltaképpen népnyelvű (német) fordítást/átdolgozást készítettek róla. (Sapidus *Anabion*jának további irodalmi utóéletéről, továbbdolgozásairól I. Sapidus, Johannes, *Anabion, 1540, Text lateinisch und deutsch*, herausgegeben, übersetzt und kommentiert von Wolfgang F. Michael und Douglass Parker, Bern, Peter Lang, 1991, 242–250; MICHAEL, Wolfgang Friedrich, *Das deutsche Drama der Reformationszeit*, Bern–Frankfurt am Main–New York, Verlag Peter Lang, 1984, 176. Lásd továbbá a témához: WASHOF, Wolfram, *Die Bibel auf der Bühne, Exempelfiguren und protestantische Theologie im lateinischen und deutschen Bibeldrama der Reformationszeit*, Münster, Rhema, 2007, 215–230.

²⁶ ROLOFF, Hans-Gert, *Neulateinisches Drama = Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte*, 2, Berlin, De Gruyter, 1961, 660.; DIETL, Cora, *Neo-Latin Humanist and Protestant Drama in Germany = Neo-Latin Drama and Theatre in Early Modern Europe*, ed. Jan Bloemendal, Howard Norland, Leiden, Brill, 2013, 149.

adásában a *Lazarus redivivus*ról szóló darabbal együtt szerepel egy *Historia* is, amely a Gazdagról és a szegény Lázárról szól. Az ezt követő kiadások ezt a sémát követik, vagyis az *Anabion* cím alatt a feltámasztott Lázárról szóló 'comoedia' és a szegény Lázárról szóló 'historia' együtt olvasható.

Az OSZK Kézirattárában lévő Augustinus Wiedemann által lejegyzett (másolt) kézirat teljes egészében Johannes Sapidus darabjával azonos. Megegyezik a két mű sorrendisége, elsőként a 'comoedia' szerepel, és aztán a 'historia'; előbbi esetében a szerkezeti elemek is ugyanúgy követik egymást – változtatás nélkül tartalmazza a kézirat a szereplők felsorolását, az argumentumot, az öt, szcénákra tagolódó felosztást és az epilógust; és a nyelvi anyag is megegyezik, mind a 'comoedia', mind pedig a 'historia' esetében. Az Augustinus Wiedemann által lejegyzett kézirat forrása tehát egyértelműen Johannes Sapidus *Anabion*ja. Ennek az évszámok sem mondanak ellent, az 1556-tól 1563-ig wiblingeni apátként élő A. Wiedemann (†1590) ismerhette Sapidus 1539-es darabját, s bencés szerzetesként megragadhatta a bibliai példázatokat parafrázáló 'comoedia' és 'historia'. Véltetőleg a felekezeti különbözőség lehetett az oka annak, hogy Augustinus Wiedemann nem tűntette fel a kézíraton forrását, az evangélikus vallású Johannes Sapidust.

K. KAPOSI KRISZTINA